

18.6.2013

Oikeusministeriö
Lainvalmisteluosasto
oikeusministerio@om.fi

Viite: Lausuntopyyntö 22.4.2013 oikeushoidon uudistamisohjelmasta vuosille 2013-2025,
OM 11/03/2013

LAUSUNNON ANTAMINEN

Oikeusministeriö on pyytänyt viitekirjeellään hovioikeudelta lausuntoa oikeushoidon uudistamisohjelmasta vuosille 2013-2025. Virastoa on pyydetty ottamaan kantaa erityisesti uudistamisohjelman kokonaisuuteen. Hovioikeus esittää lausuntonaan seuraavaa.

LÄHTÖKOHDAT

Vuoden 2013 talousarvioesityksessä tuomioistuinten (muiden kuin KKO:n ja KHO:n) toimintaan on myönnetty määrärahoja 252.965.000 euroa. Uudistusohjelmassa esitetyt säästötavoitteet ja suunnitteilla olevat investoinnit tietotekniikkaan ja videolaitteisiin ovat todella merkittäviä suhteessa oikeushoidon kokonaisbudjettiin. Säästötavoitteiden toteuttaminen ilman, että oikeusturva samalla heikkenee ainakin käsittelyaikojen pidentymisenä, on erittäin vaikeaa. Ennen isojen linjaratkaisujen ja investointipäätösten tekemistä on realistisesti tarkasteltava voidaanko esitetyillä toimenpiteillä todella saavuttaa ohjelmassa tavoiteltuja säästöjä. Muutosohjelman pohjaksi ei ilmeisesti ole tehty todellisiin lukuihin perustuvia laskelmia ja useissa tapauksissa tämä ei liene edes mahdollista.

Suomessa on 18 tuomaria 100.000 asukasta kohden, mikä on Unionin jäsenmaiden vertailussa 7. vähiten, kun 17 Unionin jäsenmaassa on enemmän tuomareita asukaslukuun suhteutettuna kuin Suomessa. Myös oikeushoidon kustannukset asukasta kohden ovat hyvin eurooppalaista keskitasoa.

Kuten julkisessa keskustelussakin on usein korostettu ensin on aihetta katsoa, mitkä ovat tulevaisuuden menettelytavat ja vasta sitten harkita kuinka paljon työvoimaa kuhunkin työhön tarvitaan. Tietotekniikan hyödyntämisestä saataviin säästöihin ei voida panna liian suurta odotusarvoa. Sähköisellä asianhallinnalla voitaneen jonkin verran saavuttaa säästöjä, mutta tuomioistuinten ratkaisutoimintaan sillä ei ole vaikutusta. Myöskään suunnitteilla olevat tuomioistuinten rakenteelliset muutokset eivät vähennä ratkaistavina olevien asioiden määrää. Säästöjen saavuttamiseksi onkin

kiinnitettävä huomiota myös muihin oikeudenhoidon osa-alueisiin. Epäammattimaisesta asioiden hoidosta aiheutuu turhaa asioiden käsittelyä ja esimerkiksi avustajien matkoista yhä harvenneville tuomioistuipaikkakunnille aiheutuu turhia kustannuksia, mitkä eivät millään tavoin edistä oikeudenhoitoa.

Hyvän oikeudenhoidon tulevaisuus on viime kädessä kiinni siitä kuinka osaavaa ja motivoitunutta henkilökuntaa tuomioistuihin saadaan rekrytoitua, kuinka sen resurssit järjestetään ja miten muuttuvan maailman perusteltuihin oikeusturvaodotuksiin pystytään reagoimaan.

HORISONTAALISET EHDOTUKSET

1. Lainvalmistelun ajantasaisuuden ja laadun parantaminen

Uudistamisohjelman tavoite on perusteltu. Selkeä lainsäädäntö tarkoittaa harvempia tulkintatilanteita ja tehostaa oikeusinstanssien työtä. On tärkeää, että kansallinen lainsäädäntö on sopusoinnussa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännön kanssa.

Tavoite on vähintäänkin kunnianhimoinen. Lainsäädännön saattaminen sellaiseksi, että oikeudellisesti epäselviltä tulkintatilanteilta vältyttäisiin on epätodennäköistä. Ajantasainen ja hyvin valmisteltu lainsäädäntö on kuitenkin tehokkaan tuomitsemistoiminnan perusta.

3. Tietotekniikan käytön lisääminen

Tuomioistuinten käytössä olevaa tietotekniikkaa tulee kehittää. Sen tulee olla mahdollisimman käyttäjäystävällistä ja tarjota myös apuvälineitä ratkaisujen sisältöjen harkintaan esimerkiksi kattavina rangaistuskäytäntötilastoina. Tämän lisäksi olisi tärkeää saada yhteinen sisäinen järjestelmä, josta löytyisivät kaikkien yleisten tuomioistuinten ja erityistuomioistuinten ratkaisut sekä keskeinen oikeuskirjallisuus. Tällä hetkellä hovioikeus ei pääse lukemaan muiden hovioikeuksien tai alioikeuksien ratkaisuja sähköisesti. Myös avustajilla tulisi olla käyttöoikeus järjestelmään, jotta heillä olisi samanlaiset mahdollisuudet selvittää oikeuskäytäntöä ja -kirjallisuutta kuin tuomioistuimilla.

Uudistamisohjelmassa todetaan, että sähköinen toiminta vähentää arkistointitilan tarvetta. Säästövaikutuksia arvioitaessa tulee ottaa huomioon, että paperiarkiston tilalle tuleva sähköinen arkisto tulee aiheuttamaan huomattavia kustannuksia. Sähköinen arkisto vaatii merkittävän kapasiteetin ja tietoturvan, varsinkin, jos arkisto tulee sisältämään käräjäoikeuksien kuulemisten videotallenteet.

Vaikka asiakirjahallintaan liittyviä järjestelmiä päivitetään ja kehitetään tekniikan kehitykseen ei voida asettaa liian suuria odotuksia, koska tuomitsemistoimintaan liittyvä selvitys- ja ratkaisutyö pysyy edelleen samana.

4. Koulutustoiminta

Koulutustoimintaa tulee kehittää kaikilla oikeudenhoidon sektoreilla. Nykyinen koulutusjärjestelmä ei ole tyydyttävä. Virassa oleville tuomareille on järjestettävä pakollisia jatkokoulutuskursseja eri oikeudenaloilta. Tulevilla tuomareilla pitäisi olla hyvin suunniteltu ja riittävä kokonaisvaltainen koulutus tuomarinuralle. Koulutusohjelma sisältäisi eri oikeusalojen koulutusta, prosessioikeutta ja prosessin johtoa sekä käytännön tehtäviä, joista annettaisiin palautetta. Vastaava koulutus olisi järjestettävä myös tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelta tuleville uusille tuomareille, kuten asianajajille ja syyttäjille. Tuomioistuinvirasto suunnittelisi ja järjestäisi koulutuksen. Asian valmisteluun olisi ryhdyttävä mahdollisimman nopeasti.

SEKTORIKOHTAISET EHDOTUKSET

6. Tuomioistuinvirasto

Tuomioistuinviraston perustamisesta on keskusteltu kauan ja ehdotus on tervetullut. Viraston perustaminen on omiaan vahvistamaan tuomioistuinten riippumattomuutta. Ennen asian valmistelua olisi aiheellista selvittää miten vastaava järjestelmä toimii Tanskassa ja Norjassa. Asia tulisi valmistella kiireellisesti, jotta se voidaan sisällyttää seuraavaan hallitusohjelmaan. Tuomioistuinviraston perustaminen ja sen toiminnan suunnitteleminen on tärkeimpiä hankkeita tuomioistuinlaitoksen kehittämisessä.

Harkittavana olevan valvontaelimen perustamiseen on tuskin tarvetta. Muutoksenhaku- ja kantelumahdollisuus takaavat tältä osin tuomioistuinlaitoksen asiakkaiden oikeusturvan.

7. ja 8. Tuomioistuinlinjat

Uudistamisohjelmassa ehdotetaan korkeimpien oikeuksien organisatorista yhdistämistä sekä nykyisten tuomioistuinlinjojen yhdistämisen selvittämistä. Korkeimpien oikeuksien organisatorinen yhdistäminen on perusteltua samoin kuin sen selvittäminen tulisiko tuomioistuinlinjat muutoinkin yhdistää. Mahdollisen hallinto-oikeuksien yhdistämisen tulisi kuitenkin tapahtua käräjäoikeuksien kanssa. Selvittämistä pidetään kiireellisenä toimena.

11. ja 12. Tuomioistuinten määrä ja tuomiopiirit

Käräjä- ja hovioikeuksien lukumääriin ei ole tarvetta ottaa kantaa, ennen kuin on selvitetty onko tuomioistuinlinjojen yhdistäminen järkevää ja tarkoituksenmukaista. Lukumääristä päättäminen ei näin ollen ole kiireellinen asia, vaan siitä on perusteltua päättää vasta kun tuomioistuinlinjojen yhdistämisestä on päätetty.

Käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen osalta hovioikeus on samaa mieltä laamanni Koppisen ja laamanni Nygårdin kanssa. Käräjäoikeuksien määrää ei ole järkevää tai tarkoituksenmukaista olennaisesti vähentää. Käräjäoikeuksia ei

tule missään vaiheessa olla juuri alle 20.

Erityisosaamisen saatavuuden varmistamiseksi ja mahdollisten yllättävien ruuhkahuippujen tasaamiseksi voitaisiin ottaa käyttöön resurssituomari- tai erityistuomarijärjestelmä. Hovioikeuspiirissä olisi muutama tuomari, jotka matkustaisivat eri käräjäoikeuksiin hoitamaan asioita, joissa tarvitaan erityisasiantuntemusta tai tasaamaan ruuhkahuippuja. Voitaisiin myös selvittää juuri eläköityneiden tuomareiden käyttämistä tarvittaessa hovioikeuksien kokoonpanoissa, kuten Ruotsissa. Erityisosaamisen kehittämiseksi olisi tarve selvittää mitä todellisia vaikutuksia käräjäoikeuksien koon kasvattamisella on ollut tuomareiden erityisosaamiseen.

Käräjäoikeuksien sivukanslioiden määrää ei ole aihetta merkittävästi vähentää, koska niitä tarvitaan edelleen videokuulemisten ja video-oikeudenkäyntien järjestämiseen.

Hovioikeuksien sijaintipaikkoja valittaessa on kiinnitettävä huomiota paitsi muuhun myös kielelliseen tasa-arvoon sekä paikkakunnalla olevaan oikeustieteelliseen koulutukseen ja sen merkitykseen. Vaasassa on Helsingin yliopiston kaksikielinen oikeustieteellinen koulutus, josta valmistuu ruotsinkielisiä juristeja. Kaksikieliset tuomioistuimet ovat täysin riippuvaisia Vaasan koulutuksesta. Vaasan koulutuksen perustamisesta lähtien vuonna 1991 on Vaasan hovioikeudessa toiminut suuri määrä koulutuksen käyneitä esittelijöitä. Mikäli Vaasan hovioikeus lakkautettaisiin on vaarana, että myös Vaasan koulutus lakkautetaan. Tämä johtaisi siihen, että tulevien kaksikielisten tuomareiden, syyttäjien, asianajajien ja voutien määrä vähenisi merkittävästi, mikä olisi erittäin vakava uhka oikeusturvalle.

Pohdittaessa kielellisiä valmiuksia ja hovioikeuksien sijaintipaikkoja on myös kiinnitettävä huomiota venäjänkielisten asiakkaiden kasvavaan määrään.

Yhdistettäessä hovioikeuksia uusien asianmukaisten toimitilojen järjestämisestä aiheutuu huomattavia kustannuksia. Myös oikeus- ja kulttuurihistoriallisesti merkittävän rakennuksen siirtyminen alkuperäisestä käytöstään mahdolliseen muuhun käyttöön olisi merkittävä menetys. Kasvaneet etäisyydet lisäävät merkittävästi valtion varoista maksettaviksi tulevia matkakustannusten korvauksia. Näin ollen yhdistämisillä saavutettavissa oleva säästö ei tulisi olemaan merkittävä. Ennen uusista yhdistymisistä päättämistä on tarpeen perusteellisesti ja rehellisesti selvittää mitkä ovat olleet Itä-Suomen ja Kouvolan hovioikeuksien yhdistymisestä saavutetut kokonaissäästöt. Selvityksessä tulisi todellisten lukujen perusteella laskea miten avustajien, syyttäjien, asianosaisten ja todistajien matkustamisesta valtion varoista maksettaviksi tulevat korvaukset vaikuttavat tavoiteltuun säästöön ja mikä vaikutus sillä on syyttäjien ajankäyttöön.

Hallinto-oikeuksien osalta on perusteltua, että Vaasan hallinto-oikeuden erityisasema vesi- ja ympäristöoikeudellisena asiantuntijaoikeutena säilytetään.

14. Summaaristen riita-asioiden keskittäminen

Ehdotus on perusteltu ja toimenpiteisiin tulee ryhtyä mahdollisimman nopeasti.

15. Jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentaminen

Vaasan hovioikeuden saaman kokemuksen mukaan jatkokäsittelylupajärjestelmä on tähän asti toiminut tyydyttävästi. Saatujen kokemusten perusteella laajentaminen ei ole kiireellisimpiä hankkeita, vaan olisi perusteltua ajaa vielä nykyinen järjestelmä sisään.

Järjestelmää ei tarvitse laajentaa sen vuoksi, että voitaisiin rajoittaa näytön riitauttamisen takia järjestettyjen pääkäsittelyiden määrää. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 §:n 2 momentin soveltaminen pääkäsittelyjen rajoittamisesta ei ole sidoksissa siihen onko kysymyksessä jatkokäsittelylupaa edellyttävä asia vai ei.

Vaasan hovioikeuden saaman kokemuksen mukaan jatkokäsittelylupajärjestelmä ei ole antanut aiempaan seulontajärjestelmään verrattuna aiheita juurikaan vähentää henkilötyövuosia. Kun tavoitteena on asioiden käsittelyaikojen lyhentäminen henkilötyövuosia ei ole aiheita vähentää.

21. Tuomaripainotteinen valmistelu

Tuomaripainotteisen valmistelun kehittäminen ja laajentaminen hovioikeudessa edellyttäisivät, että avustajat ja muut toimijat tekisivät valitustensa ja vastauksiensa pohjaksi nykyistä laadukkaampia oikeudellisia selvityksiä ja järjestäisivät oikeudenkäyntiaineiston asianmukaisella tavalla. Nykyresursseilla ehdotettu muutos ei ole käytännössä mahdollinen.

Suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle, esittelijäjärjestelmän merkitys koulutuksena ja yhtenä väylänä tuomariuralle korostuu ja sillä turvataan tuomarien saatavuus tulevaisuudessa. Esittelijän työ valmentaa käytännön kautta tuleviin tuomarin tehtäviin. Kuten aiemmin on todettu, huomiota olisi enemmän kiinnitettävä virassa olevien ja tulevien tuomareiden koulutukseen.

24. Lautamiesten määrän vähentäminen

Vaasan hovioikeus hyväksyy ehdotetut kokoonpanot. Lautamiesjärjestelmästä luopuminen pidemmällä aikavälillä on poliittinen kysymys, johon hovioikeus ei ota kantaa.

26. ja 27. Rikosprosessin keventäminen ja tiedoksiantotoiminnan kehittäminen

Ehdotettujen uudistusten odotetaan keventävän rikosprosessia. Ehdotukset eivät kuitenkaan pohjaudu tilastollisiin faktoihin ja epäselväksi jää, mikä olisi laadullinen parantuminen. On esimerkiksi selvää, ettei haastemiesten nykyistä käyttöä voida vähentää ja näin ollen arvio kohtalaisesta säästöstä ei pidä paikkaansa.

29. Yhden kosketuksen malli

Ehdotus on kannatettavaa.

31. AIPA

Kysymys on sähköisestä asiakirjahallinnasta. Vaikka asiakirjahallintaa kehitetään ja parannetaan, tuomareiden ja esittelijöiden selvitys- ja ratkaisutyö ei vähene. Uudistamisohjelmassa ei ole otettu huomioon uusien järjestelmien negatiivisia puolia, kuten sisäänajoon menevää aikaa ja järjestelmien huomattavia kustannuksia. Tietotekniikalla voidaan kuitenkin yrittää vähentää päällekkäistä työtä ja asiakirjahallinnasta aiheutuvaa avustavaa työtä.

33. Videotallenteiden käytön lisääminen

Ennen kuin päätetään erittäin huomattavasta investoinnista kaikkiin käräjäoikeuksien istuntosaleihin tulevista videolaitteista on ratkaistava minkälaisen tulevaisuuden hovioikeusprosessin tulisi olla. Säilyykö hovioikeuden pääkäsittely suullisena, keskitettynä ja välittömänä vai katsotaanko videotallenteita. Paranisiko asianosaisten oikeusturva hovioikeudessa investointia vastaavasti? Investoinnin kokoluokkakin huomioon ottaen asiaa tulee punnita erittäin huolellisesti.

Pääkäsittelyn osuus kaikista hovioikeudessa käsiteltävistä asioista on noin 35 prosenttia. Hovioikeus arvioi asiassa esitettyä näyttöä säännönmukaisesti viimeisenä oikeusasteena. Mikäli rikosasiassa vastaajaa kuullaan henkilökohtaisesti ei todistajien kuuleminen esimerkiksi videon välityksin lisää merkittävästi kustannuksia eikä hovioikeuden ajankäyttöä lainkaan. Prosessin on keskityttävä vain hovioikeudessa riitaisiin seikkoihin ja näyttö tulee hovioikeudessa vastaanottaa vain näiden seikkojen osalta. Tällöin on hyvinkin todennäköistä, että jonkin hovioikeudessa riitaisen kysymyksen selvittämiseksi jouduttaisiin katsomaan tallenteita laajemmaltikin kuin todistajan välittömässä kuulemisessa hovioikeusprosessissa. Rikosasiassa on sängen tavallista, että valittaja nimeää uutta todistelua hovioikeusvaiheessa. Uuden todistelun vastaanottaminen hovioikeudessa aiheuttanee sen, että varsin usein on tarve kuulla käräjäoikeudessa jo kuultuja todistajia uudelleen hovioikeudessa.

Videotallenteiden varastointi ja laitteistojen pitäminen ajan tasalla aiheuttavat kustannuksia. Tärkeää onkin ensin selvittää kuinka paljon ja mistä toiminnoista aiheutuu turhia kustannuksia nykyisessä prosessissa ja mitkä ehdotetun uuden menettelyn todelliset kustannukset tulisivat olemaan. Ennen taloudellisten vaikutusten selvittämistä ei voida ottaa kantaa siihen olisiko ehdotettuun menettelyyn aihetta siirtyä.

34. Videokuulemisen käytön lisääminen

Oikeusturvan saatavuuden kannalta on tärkeää panostaa kaiken sähköisen asioinnin toimivuuteen ja videokuulemismahdollisuuksien lisäämiseen. Hovi-

ja hallinto-oikeuksien tuomiopiirit ovat jo nyt erittäin laajat ja ne tulevat entisestään suurenemaan. Hovioikeuksien matkakäräjien tarve korostuu verkoston harvenemisen myötä. Matkustamisesta aiheutuvia haittoja on mahdollista vähentää erityisesti videoneuvottelua hyödyntämällä. Samalla on mahdollista vähentää kustannuksia ja jopa lyhentää käsittelyaikoja.

Videokuulemisen käytön kehittäminen ja laajentaminen edellyttävät tehokasta asiasta tiedottamista ja markkinointia sekä asianmukaisen palveluverkon ylläpitämistä. Tuomioistuinten päälliköiden tulisi sopia yhteiset pelisäännöt siitä, kuinka käyttäjät ja erityisesti siitä päättävät tuomarit saadaan käyttämään laitteita ja ottamaan niistä irti kaikki mahdollinen hyöty. Käytön kehittäminen edellyttää tiiviimpää yhteydenpitoa ja tiedottamista asiasta Suomen Lakimiesliittoon ja Suomen asianajajaliittoon samoin kuin syyttäjälaitokseen. Asianosaisia asiamiehineen sekä syyttäjiä voidaan kannustaa tekemään tuomioistuimen puheenjohtajalle ehdotus kuultavan kuulemisesta videoneuvottelun välityksin.

Videokuulemisen käytön lisääminen edellyttää, että palveluverkko on toimiva. Riittävän verkon luomiseksi käräjäoikeuksien sivukanslioiden säilyttäminen ja järjestelyistä vastaavan henkilökunnan palkkaaminen ovat tarpeellisia.

35. Tuomioiden suullinen perustelu

Ehdotus on perusteltu. Uudistus on syytä toteuttaa mahdollisimman nopeasti.

Riita-asioissa olisi tarve ottaa käyttöön tuomioehdotus-menettely. Asianosaisten suostumuksin tuomioistuin selvittäisi miten se on arvioinut näytön ja mihin lopputulokseen se on asiassa päätenyt eli tekisi tuomioehdotuksen. Mikäli ehdotus hyväksyttäisiin, kirjallista tuomiota ei laadittaisi, vaan ainoastaan tuomiolauselma tai sovinto. Jos asianosaiset haluavat nauhalta purettaisiin mitä on kerrottu asiassa tai annettaisiin kirjallinen tuomio normaaliin tapaan. Menetelmän käyttäminen edellyttäisi neuvotteluja asianajajien kanssa ja koulutuksen järjestämistä. Järjestelmä olisi joutuisa sekä aikaansaisi selvää säästöä tuomioistuimille. Tuomioehdotusta koskeva lainsäädäntö tulisi aikaansaada mahdollisimman nopeasti. Lisätietoa asiasta on saatavissa: En modernare rättegång, SOU 2001:103 s. 292-298.

36. Asiantuntijuuden syventäminen

Jokaisessa tuomioistuimen ammattiryhmässä työntekijän ammattitaidon on oltava ajan tasalla. Oman ammattitaidon ylläpitämisellä on tärkeä merkitys työssä jaksamiseen ja työhyvinvointiin. Ammattitaidon ylläpitäminen on mahdollista vain koko työuran jatkuvalla koulutuksella.

39. Maksujen korottaminen

Tuomioistuinmaksut ovat minimaalisia verrattuna asianajokuluihin. Ennen päätöksentekoa asiassa on selvitettävä, mitä vaikutuksia maksujen korottamisella olisi. Maksujen korottaminen ei saa muodostaa estettä oikeusturvan saatavuudelle keskituloisille, eli niille, jotka eivät saa oikeusapua.

41. Syyttäjien osallistuminen esitutkintaan

On perusteltua, että tutkinnanjohtajuus siirretään syyttäjille.

42. Syyteneuvottelumenettely

Ehdotus on kannatettava. Syyteneuvottelu tulisi kuitenkin rajoittaa koskemaan rikoksia, joista säädetty ankaran rangaistus on enintään neljä vuotta vankeutta ehdotetun kuuden vuoden sijasta.

44. Syyttäjän toimiminen asianomistajan edustajana maksulliseksi

Nykyistä järjestelmää ei ole syytä muuttaa. On oikein, että rikoksen uhriksi joutunut saa selvät korvausvaatimuksensa hoidetuiksi yhteiskunnan tuella. Syyttäjille selvien korvausvaatimusten esittäminen oikeudenkäynnissä ei tuo mainittavasti lisätyötä.

48. Tuomioistuinten rooli oikeudenkäyntiavustajien valvonnassa

Asianajajien eettisten ohjeiden mukaan asianajajien on toiminnassaan otettava huomioon tuomioistuimet ja muut viranomaiset, joissa asianajajat ovat velvollisia toimimaan lain ja hyvän asianajajatavan edellyttämällä tavalla. Asianajajien on toiminnassaan edistettävä hyvää ja tehokasta oikeudenhoitoa.

Mikäli avustajien työ olisi nykyistä laadukkaampaa ja mikäli he sitoutuisivat edistämään tehokasta oikeudenhoitoa, voitaisiin saavuttaa merkittäviä säästöjä. Avustajien tekemä turha työ aiheuttaa myös tuomioistuimelle turhaa työtä sekä turhia kuluja päämiehelle ja vastapuolelle. Avustajien turhat kanteet, turhat kiistämiset ja turhat valitukset osoittavat ammattitaidon tai ainakin ammattietiikan puutetta.

Tuomioistuimien pitäisi paremmin pystyä valvomaan avustajien toimintaa ja vaikuttamaan siinä vaiheessa, kun avustajille annetaan oikeus esiintyä. Tuomioistuimet voisivat esimerkiksi toimittaa Asianajajaliitolle jäljennöksiä tuomioista, joissa asianajajan laskua on tuntuvasti vähennetty. Tällä tavalla Asianajajaliitto saisi tietoa epäasiallisesta laskuttamisesta ja voisi tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin.

Voisi myös olla perusteltua asettaa kiinteä palkkio joihinkin jutturyhmiin. Mekaaninen tuntiveloitus saattaa joissakin asioissa johtaa suhteettoman korkeaan laskutukseen.

Tuomioistuinten ja avustajien välisellä vuorovaikutuksella ja koulutuksella voidaan saada aikaan parempi oikeudenkäynti. Hyvä oikeudenhoito edellyttää selkeää ja toimivaa vuorovaikutusta tuomioistuimien, syyttäjä-, poliisi- ja ulosottoviranomaisten sekä asianajajien ja oikeusavustajien välillä. Jos kaikki osapuolet toimivat asianmukaisella tavalla, saavutetaan säästöjä.

51. Sovittelu

Ehdotus on perusteltu.

Lopuksi

Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013 - 2025 ei ole nimensä mukaisesti uudistusohjelma eikä se onnistu tuomaan esille niitä epäkohtia, jotka nykyisin vallitsevat tuomioistuinten toiminnassa ja joista aiheutuu yhteiskunnalle (valtiolle; osapuolille ja todistajille sekä näiden työnantajille; vakuutusyhtiöille; nämä tahot yhdessä "yhteiskunnalle") tarpeettomia ja siten vältettävissä olevia kustannuksia. Yksinkertaisesti sanottuna uudistusohjelma ei rakennu olemassa oleviin taloudellisiin faktoihin, eikä siinä kaikilta osin kyetä arvioimaan nykyisin käytössä olevia toimintatapoja ja niistä aiheutuvia kustannuksia tai säästöjä. Näin ollen myöskään ehdotetut näkemykset saavutettavista säästöistä eivät perustu perusteltuihin, nykytoimintojen kustannuksista lähteviin arvioihin. Yksityisille oikeusavustajille maksettaviin korvauksiin on vuoden 2013 talousarvioesityksessä varattu 43.900.000 euroa. Oikeusavun tuomioistuinasioista suurin asiaryhmä ovat rikosasiat. Hovioikeusmenettelyn osuus kustannuksista on 19 %. Kuinka suuri osuus tästä hovioikeuksien osuudesta (8.341.000 euroa?) , aiheutuu yksityisille avustajille maksettavista matka-ajan palkkioista ja kustannuksista ja missä määrin nämä kustannukset voitaisiin välttää joko matkakäräjien tai video-oikeudenkäyntien myötä? Tähän uudistusohjelma ei puutteellisen tutkimusmetodinsa vuoksi kykene vastaamaan.

Uudistusohjelmaa leimaa myös liiallinen usko siihen, että sähköinen asiakirjahallinta toisi merkittäviä säästöjä tuomioistuinten toimintaan. Tällä ei ole kuitenkaan vaikutusta siihen, millä tavalla tuomarit joutuvat valmistelemaan riita- ja rikosasiat, elleivät sitten sähköisesti tuomioistuimelle toimitettavat asiakirjat ole niin laadukkaita, että ne voidaan sellaisenaan asettaa esimerkiksi tuomion osaksi. Näin ollen ehdotetun kaltaiset mittavat taloudelliset investoinnit sähköiseen asian- ja asiakirjahallinnan järjestelmiin ei tuota vastaavia säästöjä itse lainkäyttötoiminnassa. Myös muissa kohdin esitettyjen uudistusten taloudelliset vaikutukset nähdään yksipuolisesti vain saavutettavina säästöinä. Esimerkiksi käräjäoikeuksien video-oikeudenkäyntien osalta ei arvioida lainkaan sitä, millaisia taloudellisia kustannuksia syntyy näin muodostuvien ääni- ja kuvatallenteiden asianmukaisesta säilyttämisestä ja millaisessa suhteessa nämä kustannukset ovat yhdessä sali-investointien (perustamis- ja ylläpitokustannukset; myös sivuistuntopaikkojen) kanssa niihin tarpeettomiin kustannuksiin, jotka nykyisestä hovioikeusmenettelystä aiheutuu. Tällöin arvioitavaksi tulisi myös se, millaisia säästöjä hovioikeudet voivat jo nykyisin saavuttaa, jos videotekniikan käyttöä lisätään hovioikeusmenettelyssä.

Uudistusohjelma on myös sisäisesti ristiriitainen esimerkiksi käräjäoikeusverkoston ja videokuulemisten lisäämisen kannalta. Millä tavalla on tarkoitettu järjestää videokuulemiset tilanteessa, jossa olisi jäljellä vain supistuneen käräjäoikeusverkoston pääistuntopaikat? Kuka huolehtisi video-oikeudenkäyntien käytännön järjestelyistä ja mistä osapuolet ja todistajat osallistuisivat videon välityksellä oikeudenkäyntiin? Tällä on erittäin suuri merkitys myös hovioikeusmenettelyn kannalta. Yksittäisessä hovioikeuden

käsittelyssä asiassa voidaan saavuttaa tuhansien eurojen säästöt yhteiskunnalle, jos osapuolet ja todistajat voivat osallistua asuinpaikkakunniltaan oikeudenkäyntiin videon välityksellä. Vaasan hovioikeudessa on järjestetty oikeudenkäyntejä siten, että todistajat ovat samassa asiassa osallistuneet videon välityksellä Vaasassa järjestettyyn pääkäsittelyyn Helsingistä, Lappeenrannasta, Joensuusta ja Lahdesta tai Tuusulasta, Hämeenlinnasta, Turusta ja Oulusta. Tyypillisesti todistajat ovat olleet näissä tapauksissa siinä määrin tyytyväisiä, etteivät he ole edes vaatineet todistajanpalkkiota. Asioiden sovinnollinen ratkaiseminen tulee mahdolliseksi, jos oikeudenkäyntikulut eivät muodostu liian suuriksi. Jotta tämänkaltaiset kustannussäästöt olisivat myös tulevaisuudessa mahdollisia ja yhä suuremmassa määrin, olisi kehitettävä niitä käytännön toimintoja, jotka mahdollistavat tämänkaltaiset oikeudenkäynnit. Nyt uudistusohjelma ei onnistu tavoittamaan näitä nykyjärjestelmän etuja, jotka voidaan pahimmassa tapauksessa menettää, jos toimintoja ei kehitetä vaan keskitytään liiaksi supistamaan käräjäoikeuksien toimintoja oletettujen tilasäästöjen saavuttamiseksi.

Uudistusohjelman tulisi kyetä sovittamaan yhteen oikeudenhoidon kokonaistaloudellisuus ja lainkäytön laadulliset vaatimukset. Hovioikeusverkoston kehittämisen osalta esitettyjen säästöjen suuruusluokaksi arvioidaan merkittävä, yli 1 miljoona euroa. Tältäkin osin on kuvaavaa, ettei taloudellisissa arvioinneissa oteta lainkaan huomioon niitä lisäinvestointeja, jotka mitä ilmeisimmin ovat välttämättömiä, jos hovioikeuksia perustetaan uusille paikkakunnille tai jos hovioikeuksien henkilökuntaa siirretään olemassa oleville hovioikeuspaikkakunnille. Samalla tavalla ei oteta myöskään huomioon sitä, millaisia kustannuksia tyhjiksi jäävistä toimitiloista joka tapauksessa mahdollisesti tulisi aiheutumaan valtiolle. Jos oikeudenhoito Suomen kokoisessa maassa keskittyy käräjä- ja hovioikeustasolla vain oikeisiin kasvukeskuksiin, tulee se vaatimaan sen suunnitteleminen, kuinka asianosaiset ja todistajat käytännössä osallistuvat oikeudenkäyntiin muualta maasta ja millaisia kustannuksia tästä tulee aiheutumaan yhteiskunnalle.

Kansalaisten oikeusturvaa voidaan parantaa vain jos tuomioistuinlaitoksessa on motivoitunut ja hyvin koulutettu tarpeellinen henkilökunta ja yhteistyö eri yhteistyötahojen kanssa toimii hyvin.

Ehdotetuista uudistuksista seuraaviin uudistuksiin tulisi ryhtyä mahdollisimman nopeasti:

- tuomioistuinviraston perustaminen,
- tuomareiden koulutuksen suunnittelu,
- tuomioistuinlinjojen selvittäminen,
- summaaristen riita-asioiden keskittäminen,
- videoneuvottelujen lisääminen ja
- tuomioehdotusta koskeva lainmuutos.

Vaasan hovioikeudessa 18.6.2013

Olli Varila
hovioikeuden presidentti

Sirpa Virkkala
kansliapäällikkö

Hovioikeuden lausunnon ovat valmistelleet hovioikeudenlaamanni Robert Liljenfeldt, hovioikeudenneuvokset Eija-Liisa Helin ja Petteri Korhonen sekä viskaali Ulf Brunberg.